

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАХОДІВ, СПРЯМОВАНИХ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

*Сидорова Д.О., студентка (СЕ-31, ВПІ НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»);
Демчук Г.В., к.т.н., доцент (кафедра ОПЦБ, НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»)*

Немає нічого ціннішого за здоров'я людини та життя у чистому довкіллі. Свою професійну діяльність людина здійснює на робочому місці – частині виробничого простору, оснащений технологічним обладнанням, інвентарем, інструментом, робочими меблями, необхідними для виконання певного виду робіт. Розроблення і широке впровадження комплексу правових, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних і естетичних заходів, які сприяють безперервному зниженню виробничого травматизму і захворюваності, одночасно мають і велике економічне значення, оскільки від умов, в яких працює людина, значною мірою залежить від її ставлення до праці, працездатність, тривалість активної діяльності тощо. При високому ступені стомленості людина не тільки працює менш продуктивно, але може чинити невірні, хибні дії, наслідки яких можуть бути непередбаченими. Покращення умов праці дає високий економічний ефект. І саме тут виникає необхідність здійснення активного процесу впровадження заходів з охорони праці. Однак такі заходи можуть різною мірою впливати на досягнення цілей: невеликі суми вкладень можуть позитивно вплинути на охорону праці, а інколи величезні капіталовкладення дають незначний результат.

Економічна ефективність розраховується для вирішення наступних завдань:

- економічного обґрунтування планових заходів, необхідних для вибору оптимальних варіантів технологічних, ергономічних та організаційних рішень;
- визначення фактичної ефективності заходів щодо поліпшення умов і охорони праці;
- оцінки результатів управління виробництвом на різних рівнях;
- розрахунку необхідних витрат для приведення умов праці на робочих місцях у відповідність до нормативних вимог;
- визначення раціональних розмірів матеріального стимулювання працівників підприємств, науково-дослідних, конструкторських і проектних організацій за розробку і запровадження працезохоронних заходів.

Оцінка ефективності планованих і здійснюваних заходів щодо охорони праці передбачає поєднання соціальних, соціально-економічних, інженерних (технічних) і економічних показників, що характеризують виробниче середовище до і після здійснення заходів. Так, на думку О. Следь та Є. Землякової, головним правилом оцінки стану охорони праці на підприємстві є те, що всі види ефективності (економічна, технічна, соціальна тощо) повинні визначатися на всіх стадіях розробки й здійснення заходів щодо охорони праці: на стадії планування заходів та після їхньої реалізації [2].

Показники соціальної і соціально-економічної ефективності розраховуються як відношення величин соціальних або соціально-економічних результатів до витрат, необхідних для їх здійснення.

Система показників потрібна для того, щоб:

- планувати і прогнозувати стан охорони праці на перспективу у вигляді цільових завдань;
- об'єктивно оцінювати фактичний стан охорони праці й ефективність функціонування системи управління, а також ступінь вирішення цільових завдань (досягнення мети);
- порівнювати в оцінюваному періоді діяльність підприємств у галузі охорони праці, які мають різний характер виробництва;
- використовувати показники як вихідну інформацію для економічного регулювання;
- вибрати пріоритетні напрями діяльності (оптимальні варіанти), які забезпечували б ефективне функціонування системи за обмежених ресурсів.

Показники соціальної і соціально-економічної ефективності використовуються для визначення фактичного рівня питомих витрат, необхідних для зменшення кількості працюючих у незадовільних умовах, зниження рівня травматизму, захворюваності, плинності кадрів на різних підприємствах та в економіці в цілому [1]. Для оцінки соціальної ефективності заходів з удосконалення умов та охорони праці використовуються такі показники:

- скорочення кількості робочих місць, що не відповідають вимогам нормативних актів щодо безпеки праці;
- скорочення чисельності працівників, які працюють в умовах, що не відповідають чинним санітарним нормам;
- збільшення кількості машин, механізмів та виробничих приміщень, приведених до вимог норм охорони праці;
- зменшення коефіцієнта частки травматизму;
- зменшення коефіцієнту частоти професійних захворювань через несприятливі умови праці;
- зменшення коефіцієнта тяжкості захворювань;
- зменшення кількості випадків виходу на пенсію за інвалідністю внаслідок травматизму чи професійного захворювання; – скорочення плинності кадрів через несприятливі умови праці.

Розрахунок ефективності виконується або за обов'язковими витратами на охорону праці, передбаченим законодавством України, або за показниками, що базуються на визначенні економії внаслідок поліпшення соціально-економічних результатів після запровадження того чи іншого працезахоронного заходу.

Розрахунок показника ефективності витрат підприємства на заходи щодо охорони праці визначається як відношення розміру річної економії від

поліпшення умов і безпеки праці до суми вкладень підприємства в охорону праці за формулою [3]:

$$E_n = \frac{E_p}{\sum_{k=1}^i B_k},$$

де: E_p – річна економія від поліпшення умов і охорони праці на підприємстві (прибуток чи зменшення збитків); $\sum_{k=1}^i B_k$ – загальні витрати підприємства на охорону праці.

Г. Сомар пропонує застосовувати дві методики розрахунку економії від поліпшення умов і охорони праці при визначенні ефективності витрат підприємства на охорону праці [4] :

- за економічними показниками, представленими у звітності підприємства (форма № 1-ПВ (умови праці), № 1-УБ (відомча), № 7-тнв та інші);
- за показниками, що ґрунтуються на зіставленні зміни основних соціально- економічних результатів за певний період (зменшення рівня травматизму і захворюваності, пільг і компенсацій за роботу в несприятливих умовах праці, зменшення плинності кадрів).

Витрати на реалізацію заходів покращення охорони праці поділяються на капітальні вкладення і експлуатаційні витрати.

До *капітальних вкладень* належать одноразові витрати, котрі використовуються для створення основних фондів для підвищення охорони праці.

До *експлуатаційних витрат* належать:

- поточні витрати на утримання і обслуговування основних фондів;
- додаткові поточні витрати на утримання і обслуговування основного технологічного обладнання при його вдосконаленні з метою покращення умов праці і попередження травматизму;
- витрати та проведення заходів з охорони праці за рахунок діляниць і загальнозаводських витрат.

Загальні витрати підприємства на охорону праці як до запровадження комплексу заходів щодо поліпшення умов праці, так і після цього розраховуються за формулою:

$$\sum_{k=1}^i B_k = B_1 + B_2 + B_3,$$

де: B_1 – витрати на заходи з охорони праці за рахунок джерел фінансування, регламентованих нормативними актами держави; B_2 – витрати на заходи з охорони праці за колективними договорами; B_3 – витрати на заходи з охорони праці з фонду охорони праці підприємства.

Отже, покращення умов праці, підтримання на належному рівні шкідливих та небезпечних чинників виробничого середовища, зниження показників виробничого травматизму та професійної захворюваності супроводжується не тільки соціальним, а й економічним ефектом. Економічна ефективність здійснюваних заходів залежить від співвідношення покращення умов праці

(оцінених у грошовому виразі) та суми витрат підприємства на охорону праці. Як результат, зростає період професійної активності працюючих, зростає продуктивність праці, скорочуються видатки, пов'язані з виробничим травматизмом та професійною захворюваністю, скорочуються видатки на пільги та компенсації.

Література

1. Гандзюк, М. П. Основи охорони праці : підруч. для студ. вищих навч. закладів (за ред. М. П. Гандзюка) / М. П. Гандзюк, Е. П. Желібо, М. О. Халімовський. – К. : Каравела, 2004.
2. Следь, О. Економічні та соціальні аспекти поліпшення умов та охорони праці в ринковій системі господарювання / Олександра Следь, Євгенія Землякова // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 9. – Ч. 2.
3. Дементій Л.В. Охорона праці в галузі/ Л.В. Дементій, Г.Л. Юсіна, Г.І. Чижиков. – Краматорськ: ДДМА, 2006. – 296 с.
4. Сомар, Г. В. Економічна ефективність здійснення заходів з охорони праці / Г. В. Сомар, М. В. Падюка // Науковий вісник НЛТУ. – 2007. – Вип. 17.5.